בס"ד

דרכי חינוך
בונים את דור העתיד

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת פינחס - תשע"א | גליון קע"ד | שנה חמישית

דבר תורה

"וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן סָלוּא נְשִׂיא בֵית אָב לַשִּׁמְעֹנִי". (במדבר כ"ה י"ד)

איתא בזוהר הקדוש (ח"ג, פר' פינחס, רל"ז א'), *"וכי היאך השיב פינחס חמתיה דקודשא בריך הוא, והכתיב ויהיו המתים במגפה וגו', אי לא מית חד מנייהו הוה אמינא השיב את חמתי, אבל כיון דכל הני מיתו, מ"ט השיב את חמתי ולא כליתי את בני ישראל. אלא ודאי בירירא דמלה, ווי ליה לבר נש דפגים זרעיה, ווי ליה למאן דלא נטיר זרעיה כדקא יאות, חס ושלום דאפילו חד מישראל מית, אלא שבטא דשמעון. כד אתו אינון ערב רב, אתערבו בנשין דשבטא דשמעון, בתר דאתגיירו, ואולידו בנין. מנהון מיתו בעגל, ומנהון מיתו במותא, ואחרנין מיתו הכא אינון דאשתארו, הדא הוא דכתיב ויהיו המתים במגפה, אשר מתו לא כתיב, אלא המתים, מתים דמעיקרא הוו".*

(פירוש ע"פ 'מתוק מדבש': מקשה הזוהר, היאך נחשב הדבר שפינחס השיב את חמתו של ה' כאשר נהרגו כ"ד אלף, שאילו לא מת אחד, היה מובן שהשיב את חמתו, אבל כיון שמתו כל אלו, מהו הביאור בפסוק. ותירץ, שאלא ודאי בירור הדברים הוא, שאוי לו לאדם שפגם את זרעו ע"י שנשא אשה פסולה, ואוי לו למי שלא שמר את זרעו כראוי, וכגון שבט שמעון שנתן את בנותיו לערב רב. ומפרש, שח"ו שבין הכ"ד אלף שמתו במגפה היה אחד מבני ישראל, אלא הענין היה בשבט שמעון, שכאשר באו הערב רב ונתגיירו, נשאו נשים משבט שמעון ונתערבו ביניהם והולידו מהם בנים. ואלו הבנים, חלק מהם מתו בעגל, חלק מהם מתו במגפה, והאחרונים שנשארו מהם מתו כאן בשטים. וזהו שכתוב 'ויהיו המתים במגפה', ש'אשר מתו' לא כתוב, אלא 'המתים', שמתו כבר, שהם הערב רב שעוד בחייהם נחשבו מתים).

מבואר בדברי הזהו"ק, שלמרות עצתו הרעה של בלעם הרשע להכשיל את ישראל, הוא לא הצליח בכך, ומבארים זאת, משום שה' ברחמיו המרובים הפך את כל כוונות בלעם מרעה לטובה, וזה שנאמר (שם כ"ד י"ז), "...וּמָחַץ פְּאָתֵי מוֹאָב...", שמואב לא יוכל להצליח נגד ישראל, לא במלחמה ולא בהכשלה, וכל אלו שנכשלו ומתו בעקבות כך במגפה, היו מהערב רב וזרעם.

ויסודו זה של הזהו"ק, כבר נרמז בדבריו (ח"ב פר' בשלח, מ"ה ב'), עה"פ (שמות י"ג י"ז), "וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם...", שמבאר, שבכל מקום שנאמר בתורה 'בני ישראל', הכוונה על זרע קודש של אברהם יצחק ויעקב וי"ב שבטי קה, ואילו כשנאמר 'העם', הכוונה על הערב רב, ובפרשת חטא בנות מדין נאמר (שם כ"ה א'), "...וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב", שאלו שחטאו היו רק מ'העם', מהערב רב, ולא מבני ישראל (וע"ע באוה"ח שם וברש"י במדבר י"א א').

לאור דברים אלו, שמכל עם ישראל לא נכשל אחד בחטא בנות מואב, אף לא הירודים והפחותים שבהם, לא חוטב עצים ולא שואב מים, זועקת ונוקבת השאלה הקשה והמרה, היאך יתכן ודוקא אחד מהגדולים, נשיא שבט בישראל, זמרי בן סלוא, נכשל בחטא חמור זה, ומדוע הוא לא נכלל בברכה של 'ומחץ פאתי מואב'.

בפרשת הברית והשבועה שכרת אברהם עם אבימלך, נאמר (בראשית כ"א כ"ג), "וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵּאלֹהִים הֵנָּה אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גַּרְתָּה בָּהּ", ופרש"י (ע"פ ב"ר נ"ד ב'), "ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האב על הבן", דהיינו שרחמי האב הם על עצמו, על בנו ועל נכדו, ותו לא. וכתב בשדי חמד (ערך בני בנים, כללים סי' י"ח ד"ה ועל מה), ד'נכדי' לאו דוקא 'בן בנו', וה"ה ל'נכד בנו', שרחמי האב הם אף על נכד בנו. והוכיח כן השד"ח ממגילה י' ב', דאיתא שם דרשת חז"ל אודות נבואתו של ישעיה, שה' יכרית לנבוכדנצר את נכדו, שהכוונה לושתי שהיתה נכדת בנו.

איתא בחז"ל במקומות רבים (וכגון, תנחומא ויצא י"ג), שהוא בלעם הרשע הוא לבן הרשע, וכן איתא בחז"ל במקומות רבים (וכגון, סנהדרין פ"ב ב'), דהוא זמרי בן סלוא הוא שאול בן הכנענית, ואיתא בב"ר פ" י"א, שהיה בן דינה שנבעלה לכנעני, דהיינו לשכם, ונמצא שלפי כל דברי חז"ל אלו עולה, שזמרי בן סלוא היה נכד בתו של בלעם שהוא לבן (שזמרי היה בנה של דינה, בתה של לאה, שהיתה בתו של לבן שהוא בלעם).

על פי זה יש לבאר בדרך דרש, שכאשר בלעם בא לקלל את ישראל, למרות שכולם היו מבני בנותיו, בכל זאת לא היה לו כלל רחמים עליהם, שהרי דורות רבים מפרידים ביניהם, שכבר בטבע אין שייכות של רחמים עליהם, למרות שהם יוצ"ח, ועל כן לא היתה לו מניעה מלשונאם ולקללם. ואת הרצון הלזה של בלעם הפך ה' לברכה, שיקרים בישראל 'ומחץ פאתי מואב', שלא יכשלו חלילה בבנות מואב. אבל חשבון זה נכון כלפי כל בני ישראל, למעט אחד, והוא זמרי בן סלוא, שאותו בלעם אינו חפץ לקלל, שהרי עדיין רחמי האב עליו, שהרי הוא נכד בתו, ועל כן חשב בלעם שקללותיו יחולו על כלל ישראל למעט זמרי. נמצא, שכאשר ה' הפך את קללתו של בלעם לברכה, ובינייהם לברכת 'ומחץ פאתי מואב', יהודי אחד לא היה בכלל זה, והוא זמרי בן סלוא, לכך לא היתה לו את ההצלה הסגולית מחטא בנות מואב, ור"ל נכשל בהם, ונפל על ידם.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל

כתב חידה

הייתי האמצעי בבני אבי,
שבעת לידתו היה כזקני.

נכד דודי כשמי נקרא,
וזרעי על שמי לא נקרא.

לזרעו של אבי כוחות נפלאים,
שבשמי ובשם אחי נדרשים.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

בעת סשיים הש"ץ ברכת 'הטוב שמך', והכהנים החלו בברכתם, הבחין ראובן בשמעון שכנו וידידו, המביט אל עבר הכהנים ומתבונן במעשיהם.

לאחר התפילה ניגש ראובן לשמעון ושאלו, אם נעלמה ממנו ההלכה שאין להסתכל על הכהנים בשעת ברכתם. ושמעון השיבו, שבס"ד לא נעלמה ממני הלכה זו, אלא שהסתכלותי היתה בשעת שבירכו את ברכתם, 'ברוך אתה...', ולא בברכת הכהנים עצמה, מ'יברכך' ועד 'שלום', שבזמן זה בודאי שלא הסתכלתי כפי שנפסק בהלכה.

טען לו ראובן, חילוק זה מניין לך, שהרי אנו רואים את הכהנים שמכסים את כפות ידיהם בטלית כבר מתחילת הברכה, 'ברוך אתה...', והסיבה שהכהנים מכסים את ידיהם היא כדי למנוע את הסתכלות הקהל, הרי שאף בברכה חששו שהקהל לא יסתכל בהם.

מה שנהגו כן, טען שמעון, אין זה למניעת הסתכלות הקהל, אלא בכדי שלא יתבלבלו בין 'ברכת המצוה' ל'ברכת כהנים', אם יצטרכו להפסיק ביניהם בכיסוי ידיהם, ואם כן, אין לך כלל ראיה שיש איסור להסתכל על הכהנים בשעה שמברכים את 'ברכת המצוה', אלא רק 'בברכת כהנים' עצמה.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

לחכימא ברמיזא

כתב בבאה"ט (סי' קל"ח סק"ג), "מי שהוא עור או פסח, אין לקרוא לו פרשת עורת או שבור, וכן כל כיוצ"ב, שלא יתבייש", ומבואר, שאף בהזכרת הענין בלבד יש לחוש שלא לבייש.

לפי"ז יש צורך ליישב עובדא באדם גדול מסוים.

התדע מיהו ?

[ואם תדע מי טרח בגופו לשמח את נשיא ישראל, תגלה מיהו].

מבין חידות

היכן מצינו ברכה מסוימת שנהוג לאחל איש לרעהו, שלפעמים אין לאומרה בגלל פסוק מסויים הנאמר מספר פעמים ביום.

מענייא דסדרא

כהן שאנסוהו להרוג, י"א שנושא את כפיו (מ"ב סי' קכ"ח ס"ק קכ"ח).
היאך ניתן להוכיח ע"פ פרשתינו, שלכאורה אין לו לישא כפיו.

ברכת 'מזל טוב' שלוחה, לידידינו הדגול, רב הפעלים, הרב ר' **מיכאל דור** שליט"א
לרגל נישואי בתו הכלה החשובה שתחי' עב"ג החתן החשוב ר' רפאל מתתיהו שיחי' יוכפז
יה"ר שיזכה לברכה והצלחה, אושר ושמחה, לרוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח, אכי"ר.

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, האם יש לחוש משום 'בזיון כבוד הצדיק' במה שדוחפים בעת 'אשכבתיה דרבי', או שאדרבא, זהו כבודו שהכל חפצים לזכות בעצמם בנשיאת מיטתו.

א] בברכות י"ז ב' איתא, "נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן את שלפני המטה ואת שלאחר המטה, את שלפני המטה צורך בהן פטורים, ואת שלאחר המטה צורך בהם חייבין". ופרש"י, "וחלופיהן, שכן דרך שמתחלפין לשאת *לפי שהכל חפצין לזכות בו*... ושלאחר המטה שנשאוהו כבר. אף אם צורך בהם, חייבים, הואיל שכבר יצאו ידי חובתן מן המת"[1].

מבואר מדברי רש"י, דיש זכות מיוחדת לשאת את המטה, עד כדי "שהכל חפצין לזכות בו", ואחרי שכבר נשאו, למרות שמצד כבוד המת עדיין צורך להם להשאר במקום להליותו, מכל מקום לגבי נשיאתו, נחשב "שכבר יצאו ידי *חובתן* מן המת". ועי' כתובות ע"ב א', "דלואי ילוניה, דטען יטענונייה", הרי שחוץ מהליוויי עצמו, יש ענין מיוחד בטעינה, דהיינו בנשיאת המטה[2].

ב] רבינו עובדיה מברטנורה בפירושו למשנה, פ"ג דביכורים מ"ג, כתב בהא דכל בעלי אומניות שבירושלים עומדים מפני מביאי ביכורים, "אע"ג דאין בעלי אומניות חייבין לעמוד מפני ת"ח בשעה שעוסקים במלאכתם כדי שלא יתבטלו ממלאכתם, מ"מ היו חייבין לעמוד מפני מביאי ביכורים, דחביבה מצוה בשעתה [כדאי' בקידושין ל"ג א'], ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמת בה[3] ומפני נושאי התינוק לברית מילה"[4] [ומקורו בירושלמי דביכורים פ"ג].

ג] ואולם בנידו"ד דמיירי מהלוויות של גדולי הדור, שא"א שלכולם יהיה חלק במצות נשיאת המטה, א"כ אותם המתאמצים בכל כוחם לזכות להיות מנושאי המטה, אם אמנם שכוונתם רצויה[5], אך אם עי"ז יבואו לדחוף וכו' אפשר דקרוב הדבר להיות מצוה הבאה בעבירה, אם משום כבוד הנפטר, אם משום נזקי גוף וממון דבין אדם לחבירו[6].

ד] והנה מצינו שהיו רצים לדבר מצוה דרבים[7], כדאי' ביומא כ"ב א', "בראשונה כל מי שרוצה לתרום את המזבח תורם, ובזמן שהן מרובין, רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חבירו בד' אמות זכה... מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חבירו ונפל ונשברה רגלו, וכיון שראו ב"ד שבאין לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס".

יש לדקדק לכאורה מלשון המשנה, דקודם שאירע המעשה הזה, אע"פ שידעו שדוחפין זה את זה, לא מנעום, אבל בגמ' משמע ד"מעיקרא סבור כיון דעבודת לילה היא לא חשיבא להו...", ופרש"י, "מעיקרא, קודם שאירע תקלה במרוצתם... מעיקרא סבור ב"ד כיון דעבודת לילה היא וכו' ולא חשיבא ליה לכהנים, ולא אתו לאינצויי עלה"[8], ומבואר, שעל כל מצוה שהיה חשש שירוצו וידחפו זה את זה, גם עוד קודם שאירע איזה מעשה שנסתכנו, תיקנו חכמים שיעשו פייס, ויש ללמוד מזה שגם לצורך מצוות חשובות, אין להניח מצב של דחיפות [ועי' פרש"י (דברים א' כ"ב) בתוכחת מרע"ה לישראל, "ותקרבון אלי כלכם, בערבוביא... ילדים דוחפין את הזקנים, וזקנים דוחפין את הראשים", וע"ש בכלי יקר[9]. ואע"פ שמצינו פעמים שפטרו חז"ל על נזקים משום שיש מצוה לרוץ כמו בע"ש, כדאי' בב"ק ל"ב א', זה משום דמצוה לכל אחד להזדרז בהכנה, משא"כ כאן המצוה למי שיכול לעשות כן בדרך של כבוד, וכמו"כ בשמחת חתן וכלה, שהיה מנהגם לרוץ בסוסים לשמחה יתירה, ע"כ מעיקרא נעשה 'על דעת הקהל' שיפטרו מנזקים, כמ"ש בתוס' בסוכה מ"ה א' ד"ה מיד, ובמרדכי שם אות תשמ"ג [ועי' בהערה כאן[10]].

ה] ועי' בגיטין ל"ו א', בעובדא דריב"ז והבריונים, "א"ל [אבא סיקרא ריש הבריונים יעץ לר' יוחנן] נקוט נפשך בקצירי וכו' [הוציא קול שאתה חולה - רש"י] ולימרו דנח נפשך [ויאמרו שריב"ז נפטר] וליעיילו בך תלמידך, ולא ליעול בך אינש אחרינא, דלא לרגשן בך דקליל את [פרש"י "יכנסו תחת רגלי מטתך לשאת, ולא יניחו אחרים לשאת, דאינון ידעין דחייא קליל ממיתה"]. עביד הכי, נכנס בו ר"א מצד אחד, ור"י מצד אחד. כי מטו לפתחיה [כשהגיעו לפתח העיר, ששם עמדו הבריונים], בעו למדקריה [הבריונים רצו לדוקרו, לבדוק האם אינו מערים], אמר להו [אבא סיקרא], יאמרו רבן דקרו. בעו למדחפיה [רצו הבריונים לדחפו], אמר להו, יאמרו רבן דחפו". ויש ללמוד מזה כמה בזיון הוא לדחוף המת, עד שאפילו הרומיים יראו בכך מצב שמעיד על חוסר אונים. אמנם הלשון "יאמרו *רבן* דחפו" משמע שבגלל שהוא הרב, ולא מפני שמת. ובלא"ה יש לחלק, דדוקא לדחוף בכוונה תחילה, דאז הוא ודאי בזיון גדול.

אולם ראה בירושלמי פ"ו דכלאים ה"ב, דאיתא שם, "ר"ש בר נחמן בשם ר' יונתן וראב"י משם בית שמאי, המת מטמא ארבע אמות ברה"ר מפני כבודו", ובס' 'לחיים בירושלם' (על הירושלמי, להגר"ח פלאג'י זצ"ל) כתב, "הרב מה"ר אליהו ליב פירש, כדי שלא יקרבו תוך ארבע אמות שלו, וידחקוהו למת", והוא חידוש נפלא, שכ"כ חששו חז"ל לשלא ידחף המת[11], עד שגזרו טומאת מת בכל ד' אמות, אף גם ברה"ר שאינו באהל אחד.

ו] ואולם יש לנו ללמוד מגמ' דגיטין הנ"ל, דאינו ראוי שכל אדם פשוט ישא את מטתו של אדם גדול, שהרי אמר לו, "ליעול בך תלמידך ולא ליעול בך אינש אחרינא", דהיינו, שדוקא תלמידיו ישאוהו ולא אחרים, ולמה אין חשש שע"ז יבינו שהוא חי, אלא מבאר המהרש"א שם, דאין זה דבר משונה, "דדרך הצדיקים להקפיד על כך, כמו שמצינו בעיקב שציוה דדוקא בניו ישאוהו, ולא בני בניו"[12]. ודי בזה להורות, שפעמים אדרבא, מצותו שיניח דוקא לאחרים לעסוק בזה, שזה יותר כבוד לצדיק.

שו"ר שיש ללמוד כן מסוגיא ערוכה בסוטה י"ג ב', דאיתא שם, "אמרו, הניחו לו... כבודו בגדולים יותר מבקטנים", ע"ש ברש"י ד"ה אמרו וד"ה כבודו.

ועכ"פ נתבאר מהנ"ל, דאינו ראוי כלל מה שדוחפים להתקרב אל ארון הקודש, והכל לפי הענין[13], ונאה סיים בדברי נחמה, מציטוט מכתב מרן ה'קהלות יעקב' זצ"ל, בעת פטירת הגאון בעל דובב מישרים מצ'יבין זצ"ל, וז"ל קדשו, "ברור שזמנינו הוא עקבתא דמשיחא, ובקרוב יהיה זמן תחיית המתים, יה"ר שיבנה במהרה בימינו אמן"[14].

תשובה ל"לחכימא ברמיזא"

בתשובה לשאלה, מיהו האדם גדול שיש צורך ליישב עובדא דידיה עם מש"כ ברמב"ם פ"ז מת"ת הי"ג, "אבל ת"ח שבזהו או חרפו אדם בפרהסיא, אסור לו למחול על כבודו וכו' עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו".

המדובר הוא בהלל הזקן, כדאי' בשבת ל"א א', "מעשה בשני בנ"א שהמרו זה את זה, ואמרו, כל מי שילך וקיצוני את הלל יטול ד' מאות זוז, אמר אחד מהם אני אקנינטו. אותו היום ע"ש היה, והלל, חפף את ראשו, הלך ועבר על פתח ביתו, אמר, מי כאן הלל, נתעטף ויצא לקראתו, אמר לו, בני מה אתה מבקש...". ופרש"י, "מי כאן הלל, כלום כאן הלל, ולשון גנאי לנשיא ישראל". וצ"ע לפי"ז שהשיבו הלל במחילה גמורה על כבודו, שכמה פעמים שחזר הדבר, ואמר לו, "שאל *בני* שאל", וכן בכל ההמשך במחילה גמורה על כבודו, עד שלשון הגמ' שם, שכשאמר להלל "שאלות הרבה יש לי לשאול, ומתירא אני שמא תכעוס", בתגובה לכך "נתעטף הלל *וישב לפניו*". והוא פלא גדול!

ולחומר הקושיא, נצטרך לומר, שכנראה לא היה זה בפרהסיא, וכמדומה שכך ראיתי מפרשים. ועוד יש להוסיף, דהיה זה יום ע"ש, שהכל טרודין בהכנה לשבת, ואדם ריק זה שבא ביום זה לשאול שאלות כגון אלו, סבר הלל, שאולי דעתו של אותו אדם נטרפה עליו קצת, ונהג בו ברחמנות יתירה, עד שלבסוף כשגילה לפני הלל סיבת הכל, "מפני שאבדתי על ידך ד' מאות זוז", השיבו בלשון תוכחה, וכבר לא הקדים לאמור 'בני' אלא כך אמר לו "הוי *זהיר בדוחק*...".

ואפשר אולי לומר, שמה שהלל אמר לו, "כדאי הוא הלל שתאבד על ידו ד' מאות זוז ד' מאות זוז, והלל לא יקפיד", והדגיש הלל הזקן בהזכרת שמו, לאמור, שכדאי הוא ההפסד שהפסדת, וגם "איחל" לו שיפסיד עוד ד' מאות זוז, על היותו כ"כ יהיר ובלתי זהיר ברוחו בשביל תאות הממון, והודיעו 'והלל לא יקפיד', כי באמת אין לו להקפיד מצד עצמיותו, רק מפני כבוד התורה[15]. וע"ע במ"א אור"ח סי' קנ"ו ובמחצה"ש שם, ואכמ"ל.

והרמז: שהשיב על צורת האנשים שבני א"י שנאום, שכמבואר בשבת שם, בין שאלותיו שאל, "מפני מה ראשיהם של בבליים[16] סגלגלות", והשיבו הלל, "מפני שאין להם חיות פקחות". והבבליים היו שנואים לבני א"י, כדאיתא בימא ס"ו ב', "לא בבליים היו, אלא אלכסנדריים היו, ומתוך ששונאים את הבבליים, היו קורין אותן על שמן". ופרש"י, "ומתוך ששונאין בני א"י את הבבליים, היו קורין כל קלי הראש ועושי דבר שלא כהוגן על שמם", ועי' בתוס' במנחות ק' א' ד"ה ששונאים, שהטעם ששנאום הוא מפני שלא עלו בימי עזרא, כדאי' ביומא ט' ב', ע"ש.

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, מהי ההלכה מהלכות ר"ה הנרמזת ב'שמות השבטים'.

בשו"ע או"ח סי' תקפ"ג ס"ב, כתב הרמ"א, "יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים [בר"ה], שאגוז *גימטריא חט*".

ובבעל הטורים בפרשת בלק (כ"ג כ"א), עה"פ לא הביט און ביעקב, כתב, "שאין אותיות ח"ט בשמותם של שבטים"[17], וע"ע בבעל הטורים בראשית (מ"ט א'), "ויקרא יעקב אל בניו, שביקש לגלות להם הקץ ונסתם ממנו. אמר יעקב, שמא יש בכם חטא. אמרו לו, תדקדק בשמותינו, ולא תמצא בהם אותיות חט..."[18].

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, בהא דכתב המג"א (סי' פ"ט סק"ד ובפמ"ג שם), שצריך לגמור כל התפילה קודם סוף זמנה, ולא סגי רק להתחילה קודם סוף הזמן, היאך לכאורה ניתן להוכיח ע"פ פרשתינו, אם סגי להתחיל קודם סוף הזמן.

הנה בברכות (ז' א') ובע"ז (ד' ב') למדו מהנאמר בפרשתינו (כ"ד ט"ז), "וידע דעת עליון", דמכאן שבלעם "היה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה".

והקשו בתוס' בברכות שם (ד"ה שאלמלי), ובע"ז שם (ד"ה רגע), דכיון שאין כעסו של הקב"ה אלא רגע, א"כ מה היה יכול בלעם לקלל באותו רגע, והרי דעתו היתה לקלל טובא, וכמ"ש בסנהדרין (ק"ה ב'), "מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו".

ותירצו התוס' בברכות שם ב' תרוצים, "יש לומר 'כֻּלָּם'. אי נמי,

---

1 ומצד הלוויה עצמה, אין זה טרדא כ"כ דליפטר מקריאת פסוק ראשון, ע"ש בתוס' י"ט [ולכאו' מבואר שאין בזה משום לועג לרש, ואולי דמיירי שאינו ממש לפני המטה כשקורא, אלא בריחוק ד' אמות, וכמ"ש בשו"ע או"ח סי' ע"א ס"ז, ע"ש, ועשו"ת קנה בושם ח"ג סי' ע"ו אות ג', מ"ש מתשו' הרשב"א ח"ג סי' ש' ועוד, בדיני הרחקת ד' אמות, ראה טעם ודעת על הרמב"ם סוף פ"ו מטו"מ (וראה עוד בס' נופת צופים בחדו' לברכות סי' ג' ובתשובת הגר"י ליברמן שליט"א, בעל 'משנת יוסף' שם).

2 וכיון דיש בזה תוספת כבוד, י"ל דגם זה בכלל מ"ש בברכות י"ח א', "ואם הלוהו מה שכרו, אמר ר' אסי, עליו הכתוב אומר מלוה ה' חונן לדל, ומכבדו חונן אביון", ופרש"י, "קרי ביה מלוה את המקום, מי שחונן את הדל, ואין לך דל מן המת, והמלוה אותו כאילו מלוה את המקום", ומסתמא כל תוספת שמכבדו, הוא יותר בכלל 'עליו הכתוב אומר...'.

3 וקצ"ע, דבלא"ה יש לעמוד כדי ללוות, כדאי' בברכות י"ח א', "כל הרואה המת ואינו מלוהו, עובר משום לועג לרש...". ואפשר דמשום לועג לרש גרידא, אין להתיר להם לבטל ממלאכתן, או דמיירי כשכבר ליווהו, או דמיירי דמשעה שרואה מרחוק את נושאי המטה, כבר יש לו לעמוד מפניהם, אע"פ שללוות אין צריך עד שתגיע המטה בסמוך.

וראיתי בדברות משה למרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, עמ"ס קידושין סי' נ' הערה ל', שכתב, "ולענין לעמוד לפני מוציאי המת, נראה דודאי בטלין לא רק לעמוד אלא גם ללוותו, דהא איכא איסור מלאכה בשעת הוצאתו, כדאי' בסי' שמ"ג ס"א, ובסי' שס"א ס"ב, דאף כשיש חבורות בעיר להתעסק, לא שייך לחיוב הלוויה ולאיסור המלאכה".

4 בשושנים לדוד (מובא בתוס' אנשי שם על המשניות בבכורים שם) כתב, "ומפני נושאי התינוק וכו', יש לדחות, דשאני התם [במצות בכורים] דבעידנא דאזלי הם עוסקים במצוה ממש, דמקרא כתיב והלכת אל המקום, וגם בהוצאת המת י"ל דעוסק במצוה ממש, שכבוד היא למת לנשאו על כתפו, וכדאר"ל דטען יטענונייה וכו', אבל בזה אכתי לאו עוסק במצוה הוא, דאין שום מצוה בהולכת התינוק, והכנה למצוה הוא דהויא, ומנ"ל דצריכין גם בזה לעמוד. ואפשר דמ"ש פסיעות אם (א.ה. עי' סוטה כ"ב א', "ולא שכר פסיעות ישל", ועי' בברכות י' ב', "לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה", ובביהגר"א שם בגרסת הרי"ף והרא"ש, "לדבר מצוה"), ומ"מ לא מצאתי כן להפוסקים ז"ל, אלא ראה זה כתב המרדכי שצריכים לעמוד כל היום בשעת מילה, אמנם לאו משום כבוד העוסקים במצוה מטו בה, אלא משום כבוד המצוה עצמה, והביא זכר לדבר, ויעמוד כל העם בברית".

5 ואין להביא ראי' ממ"ש תוס' בכתובות ק"ג ב' בד"ה אותו, "והר"ר חיים כהן היה אומר, אילמלי הייתי כשנפטר ר"ת, הייתי מטמא לו", דמשמע שיש כבוד בעצם זה שנטמא לצדיק, וא"כ מצד זה היה ענין עכ"פ להקרב למטת הצדיק. דיסוד זה הוא בנשיא כמ"ש בראשונים שם, אלא ש"א דגדול הדור דנשיא, אבל אינו כלכל רב ותלמיד (עי' מה שהארין בזה בטעם ודעת על הרמב"ם פ"א מטו"מ הי"ב), ובזמה"ז י"ל שלפמ"ש בחת"ס כתובות י"ז א' (הו"ד להלן הערה 6), לכאו' י"ל שאינו שייך ענייני הכבוד המיוחדים שנאמרו בנידו"ד, על תלמיד חכם בזמן הזה, בדבר שעכ"פ אינו בזיון, ובודאי שבמה שאינו משתדל לימצא, אין מי שיאמר שמבזה את כבודו (וכמו שלא נהגו האידנא לשרוף ממון לכבודו, כמו שעשה אונקלוס בפטירת ר"ג כדאי' בע"ז י"א א').

[ועי' בנדרים פ"ג ב', דמבואר דבעל מפר לאשתו אם נדרה שלא להטמא למת, דהוא בכלל עינוי נפש, ומייתי עלה בגמ' דיספוד יספודוניה וכו' דיקבר יקברוניה, וכתב הרא"ש, "ומשני דטו"מ אית לה צערא במה שהיא נמנעת מלטמא", וצ"ע דאטו אינה יכולה לכבד המת מבלי להיטמאות, וכנראה משום דאיתא שם, "דקבר יקברוניה", וזה אינה יכולה בלא שתיטמא בעצמה, וצ"ע].

6 בחידו' חת"ס השלם, ב"ב צ"ט ב', כתב, "ומ"מ מתוך הדברים צל"ע על השו"ע, דלא מייתי הך דינא דדרך המלך והקבר, בשלמא דרך המלך אינו נוהג בזמה"ז, אך מדרך הקבר קשה... ויש לדקדק במשנתינו, דבכתובות י"ז ע"א, ת"ר מעבירים המת מלפני הכלה, וא"כ כיון דדרך הקבר היינו לויית המת, אין לו שיעור, ק"ו דרך הכלה, ואמאי לא תנן נמי דרך הכלה... מזה נ"ל ראיה למש"כ הפלאה ז"ל שם, דדוקא מת בעלמא [מעבירים מלפני הכלה] אבל ת"ח [אין מעבירין, דהוא עדיף] מכלה ומלך, ע"ש דכבוד תורה עדיף, וא"כ הכא דדרך הקבר אין לו שיעור, היינו למאן דקרי ותני ומתני, כמבואר בתוס' מגילה כ"ט ע"א... ובזה מיושב מה שהקשיתי לעיל דלא מייתי ליה בשו"ע, משום דליכא בזמה"ז דין ת"ח, דאע"ג [דמצד הכבוד] מ"מ מחויבים ללוותו, דאין לנו לבזות כבודו ולומר שאין דין ת"ח, מ"מ לענין דיני ממונות שאין לו שיעור, אין דין ת"ח, וא"ש".

וקצת צ"ע דמ"מ מקום כדי הילוך ס' ריבוא, שהוא למאן דקרי ותני, שייך גם האידנא. ועי' בפירוש רבי ישמעאל בן חכמון עמ"ס ב"ב שם, וראה להלן הערה 9 [וע"ע בדברות משה פ"א דכתובות ענף ב'].

7 אמנם מה שיש לפעמים שמריצים את מטת הנפטר, כמדו' שמעתי דבירושלים התחילו לנהוג כן, משום דבסמוך להר הזיתים יש מקום שאומרים שהוא אחד מפתחי גיהנום, ואולם בלא"ה למהר הקבורה עפ"י רוב זה כבודו, ועי' בס' לחיים בירושלים הנ"ל פ"ט מכלאים ה"ב, שקיצרו משום כך בדרשות ההספד "שלא לאחר קבורתם, כי בלא"ה ב בית הקברות דורשין נמי, ויאריך הזמן וכל היכא דמהמרין לקבורו, טפי מעלי למת כנודע".

8 וראה בדעת תורה למרן ר' יחזקאל זצ"ל ממיר, במדבר עמ' קס"ה, מאמר נוקב על מצוות שזה התוצאה שלהם, בביאור מאחז"ל ביומא שם.

9 וע"ע במס"י פ"כ, ממ"ש ממדרש (במד"ר פ"ה פ"א). וראה שו"ת תורה לשמה סי' קל"ח, ותשו"ח להרב מ. כהן שליט"א והרב ש. ויצמן שליט"א, שהעירונו לזה.

10 ועי' ב"ב צ"ט ב', "דרך הקבר אין לה שיעור", וכתב הרשב"ם, "דרך הקבר, כשנושאין המת לקברו, אין לו שיעור, תקנת חכמים היא משום יקרא דשכבי כדאמרי' בגמ'. ואמרינן בכתובות (י"ז א'), דצריכים ללוותו הרבה בני אדם, שיחזיקו מלא כל הדרך מאבולא עד סיכרא. ונראה בעיני, דהא אין לו שיעור דמת, לא חמיר כדרך המלך לפרוץ בנינין להפסיד ממון אחרים, אלא להלך ע"ג תבואה, ולא יטו ימין ושמאל, א"נ במוכר דרך הקבר לחבירו ללכת דרך שדהו מיירי, דמסתמא אין לו שיעור, אלא כל מלוי המת יעברו שם, ועיקר".

לפי ב' פירושי הרשב"ם לכאורה א"א ללמוד מזה לפטור נזקים אחרים, ואדרבא הרשב"ם כתב להדיא שאין יסוד כאן להתיר הפסד ממון אחרים, ורק מה שמפריע מצד הדרך בעצמו.

[ונראה, שאם יש חפץ המפריע למלוים לעבור, וכגון מכונית חונה, אם יכולים לידחק ולעבור, אין להזיזו, אבל אם מפריע באופן שא"א לעבור, או שמרוב המון עלולים הרבים לינזק, אע"פ שבהזזתו יתכן נזק, צ"ע לדינא, דשמא מותר להזיזו לצורך מעבר הרבים, דומיא דדרך הקבר. ולכאו' יש לחלק בין מה שמקומו קבוע שם למה שדרך ארעי הוא לשם, ובין אם ידע הבעלים שצריך לפנות, ולא פינהו, אלא הניחו שם, דאז י"ל דאם מדינא צריך הבעלים להזיזו ובחר להשאירו שם, הוא בגדר של איהו דאזיק אנפשיה, וצ"ע]. ועי' היטב בהערה 6, מש"כ בשם החת"ס.

11 בהקדמת המו"ל לס' לחיים בירושלם (עמ' 43), מאת הרה"ג ר"ע מנצור שליט"א, כתב שם, "ושפתיים ישק בעל פירוש אמיתי זה, מפני שראיתי בעיני... שכאשר נפטר אדם גדול מישראל... באים להשתתף בהמוניהם במצות ההלויה, שהיא מדין גמ"ח, ומריבוי קהל קדוש זה הרוצה לזכות במצות, דוחפים ודוחקים, ומגיעים לידי כס"נ של החיים ולידי בזיון המתים", ומספר שם כמה מעשים נוראים שארעו בזה, ומעיד שם בשם רבו הגרב"צ אבא שאול זצ"ל, בעל 'אור לציון', שמאד מאד היצר לו על הדבר הזה, ע"ש.

12 ועי' רש"י כתובות ק"ג א' ד"ה סבור, וראה בס' חסידים סי' תקל"ג, ועי' בבאה"ט או"ח תקכ"ו סק"ח, ובמחצה"ש על המ"א סי' קנ"ג סקמ"א, שבעת שנפטר בעל עוללות אפרים, רצו תלמידיו להתעסק בו, והיה להם ויכוח עם הח"ק דשם, וע"ע בתשו' הגרמ"י שלזינגר זצ"ל, אב"ד ת"א, בסו"ס שפת המעיל הח"ב, ושם מעיר מלשון הגמ' בב"מ פ"ו א', דבפטירת רבה בר נחמני, "נפקו *אבני ודבא וכולהו דבנו* לאיעסוקי ביה", והיינו שבעת מיתת הרב, יותר רצוי שתלמידיו יתעסקו בו.

מאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה, היה מזיק אפילו לאחר כן". וכן בע"ז שם כתבו ב' תרוצים אלו, "ויש לומר, היה אומר 'כַּלָּם', והקב"ה הפכו ואמר 'מלך', כדכתיב ותרועת מלך בו. ורבי אליהו היה מפרש, שאין צריך רק להתחיל קללתו באותו רגע".

והנה לכאורה יש מקום להוכיח מדברי תוספות אלו בתרוצם השני, שכל שהתחיל לפני שנגמר זמנו, ונמשך לאחר זמנו, הכל נחשב כאילו היה בתוך הזמן, ואם אמרו כן במידת פורענות בקללה, כ"ש במידה טובה, דמרובה ממידת פורענות, וה"נ בתפילה אם מתחיל קודם סוף הזמן, יועיל אף אם נמשך לאחר זמנה[19].

וכעין זה כתב בערוך השולחן (או"ח סי' ק"י ס"ה), "ודע, שיש מי שאומר דכשהשעה עוברת יתפלל הבינונו [מג"א סי' ק"י סק"א בשם כנה"ג], ומזה נראה דס"ל דאם התחיל בתפלה קודם גמר הזמן של תפלה, ונמשכה עד אחר הזמן, לא מקרי שהתפלל בזמנו, דהא ודאי כונתו שעתה עדיין לא עבר הזמן, דאל"כ מאי נ"מ, ולכן ס"ל שיתפלל הבינונו ויסיים בתוך הזמן, אבל (אם יאמר) כל הי"ח ברכות יסיים אחר הזמן. ולענ"ד נראה מתוס' ברכות [ז' א' בד"ה שאלמלי], דהולכין אחר ההתחלה, ואם התחיל בזמן תפלה, מקרי תפלה בזמנה, אע"פ שמסיימה לאחר הזמן עיי"ש".

הרי שלמד בערוה"ש מדברי התוספות לדינא, דה"נ לענין תפילה סגי להתחיל קודם סוף הזמן אף שמסיים לאחר זמנה.

ותשו"ח להר' ש. כהן שליט"א, שציין לנו שכ"כ להדיא בגליוני הש"ס להר"י ענגיל זצ"ל בהגהותיו לירושלמי ברכות אות נ"ד[20].

ואולם יש לקיים דברי המג"א, מאחר ויש לדחות, דאפילו אם נימא שלתירוץ זה שכתבו התוספות כן הוא הדין לענין תפילה, וכמש"כ בערוה"ש, אבל אכתי יתכן שהעיקר כתירוץ קמא דהתוספות[21], שכתבו ליישב, שבאמת היה מספיק בלעם לקלל ברגע אחד בתוך הזמן, שהיה אומר רק תיבה אחת 'כַּלָּם', ולפ"ז תו אין ראיה לענין תפילה ל"כ, ואדרבה יהא מוכח לאידך גיסא, שיש לגמור התפילה כולה תוך הזמן.

ועוד יתכן, שגם לתירוץ הב' שכתבו התוספות, מ"מ יש לחלק בזה, שהרי באמת בתפילה שהיא מידה טובה ודאי מצינו שעדיפא טובא ממידת פורענות דקללה, שבאמת כל היום מוכן ומזומן הוא להתפלל, אלא שאותם ג' תפילות שתיקנום האבות כנגד תמידין, הרי כשם שקרבן תמיד אם עבר זמנו בטל קרבנו, ה"נ בתפילה א"א שיתפלל לאחר שנגמר זמנה, וכעי"ז נראה במ"ב סי' פ"ט סק"ה.

איברא, שבאמת מצינו כדברי הערוך השולחן, בתשובות הגאונים מרב שרירא ורב האי גאון (מהדורת ליק, סי' נ"א, וכעי"ז באשכול מהדורת אלבעק הל' תפילה עמ' 105), וזה תורף הדברים, "לרב שרירא ורב האי. ששאלתם על צבור שאמרו תפילת המנחה ביום ששי עם דמדומי חמה ודחקתן העת. יש אומרים שהם מתפללין י"ח כהלכתן, שלא תקנו שבעה ברכות אלא משום טורח, והאי כיון דעראי הוא, לא אכפת לן שמשלים בשבע י"ח דרך חול. ויש אומרים, אומר שלש ראשונות ופוסק. ויש אומרים, אומר שלש ראשונות ושומע תפילה ושלש אחרונות. ויש שפירשו, שפוסקין באותה ברכה שמרגיש בה כי בא השמש ואומר יתגדל. הלכה כמאן".

והשיבום, "ממה שאמרתם 'עם דמדומי חמה', וממה שאמרתם 'פוסק באיזו ברכה שמרגיש בה כי בא השמש', משמע שהתחיל ועדיין לא בא השמש, ולא יפה הוא זה, כי מבֹא השמש עד עונת ק"ש ערבית יש ריוח לומר י"ח. ובזמן שמתחיל ש"צ בשעה שיש דמדומי חמה ועדיין לא בא השמש, אע"פ שבא השמש (אחר שהתחיל), משלים, והכין מנהגא דרבנן כד אתרמי דוחק העת, אבל אין נופלים על פניהם אחריה. ואנו אומרים, כי בודאי אם אפשר לעשות, עושין כן, ואם אי אפשר, וחלה שבת או יום טוב..., אבל בימי החול לא צריכינן לכולי האי, אלא גומר והולך אפי' בלילה".

ואולם למעשה דעת המג"א והפמ"ג הנ"ל להדיא, שיש לגמור התפילה בדוקא קודם סוף זמנה, וכן נקט המ"ב בסי' נ"ח סק"ה, ובסי' פ"ט סק"ה, ובסי' ק"י סק"א, ובסי' רכ"ג סק"ד. וכן בספר אמרי נועם ברכות (כ"ט ב', ד"ה לייט), מובא בשם רבינו הגר"א זצ"ל, שאין להתחיל להתפלל אם יודע שימשך אחר זמן תפילה, אלא יתפלל אח"כ תשלומין[22].

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "בלק [בן צפור]".

דמות הקשורה: "וַיַּרְא בָּלָק בֶּן צִפּוֹר אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי". (במדבר כ"ב ב')

שם אבי נדרש לרשעותי – ששמו של צפור אבי בלק, נדרש לרשעותו של בלק בנו.

שצפור היה אביו של בלק, כמפורש בקרא בכמה דוכתי, וכגון (במדבר כ"ב ב'), "וַיַּרְא בָּלָק בֶּן צִפּוֹר[23]...".

ושמו של צפור אבי בלק, נדרש לרשעותו של בלק, כדאיתא ברוקח (שם, עמ' פ"ח), "בן צפור. עף עליהם לקללם כצפור לעוף", וכן כתב בבעה"ט שם, "בן צפור. שעף עליהם כציפור לקללם. וזהו (משלי כ"ו ב'), כַּצִּפּוֹר לְנוּד כַּדְּרוֹר לָעוּף כֵּן קְלָלַת חִנָּם (כתיב:) לא [קרי: לו] תָּבֹא". ובלקח טוב (שם, עמ' ת"א) איתא, "בן צפור, בן שהיה מצפיר להלחם עם ישראל". ורבינו אפרים (שם, עמ' קי"ז) כתב, "בן צפור. לקֹב בן צפור, כלומר ישראל שנקראו ציפור, שנאמר (תהלים פ"ד ד'), גַּם צִיפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ, ומשכימים לתפילה כציפור לעוף להביא טרף".

עוד מצאנו בענין שם אביו, שדרשוהו חז"ל למעשיו הרעים, שהיה עושה כשפים עם צפור, כדאיתא בארוכה בזוה"ק (ח"ג קפ"ד ב'), עיי"ש.

ולעומתו כרעי גדול הייתי – שבלק לעומת אביו צפור, כמו בלעם רעו לעומת אביו בעור, היה גדול ממנו.

שבלק ובלעם היו גדולים מאבותיהם, כדאיתא בבמד"ר כ' כ', וכעי"ז בתנחומא י"ג, "קום בלק ושמע האזינה עדי בנו צפור. שניהם היו מנה בן פרס[24], שהיו עושים עצמן גדולים מאבותיהם". וע"ע בקה"ר ב' [ט"ו] א', שהובא כן בהרחב דבר, "ארבעה נקראו מנה בן פרס, און בן פלת, בנו צפור, בנו בעור, וחזקיה...".

וכן פרש"י (שם כ"ד ג'), "ומדרש אגדה, שניהם היו גדולים מאבותיהם, בלק בנו צפור, אביו, בנו הוא במלכות. ובלעם גדול מאביו בנביאות, מנה בן פרס היה".

עוד מצאנו בחז"ל אודות גדולתו של בלעם מאביו, כדאיתא בסנהדרין ק"ה א', "כתיב (שם כ"ב ה') בֶּן בְּעוֹר, וכתיב (שם כ"ד ג') בְּנוֹ בְּעֹר (ופרש"י - משמע בעור בנו של בלעם היה), אמר רבי יוחנן, אביו, בנו הוא לו בנביאות[25] (ופרש"י - לבלעם בנביאות, שבלעם גדול מאביו היה בנביאות)". וכן איתא בתרגום יונתן ב"ע שם (כ"ד ג'), במעלתו של בלעם על אביו, "...גַּבְרָא דְּיַקִּיר מִן אָבוּי, דְּרַזָיָא סְתִימַיָא מַה דְּאִתְפְּסֵי מִן נְבִיָּא הֲוָה מִתְגְּלֵי לֵיהּ... (ביאור ע"פ פירוש יונתן, איש שמכובד מן אביו, שסודות סתומים שהתכסו מן נביאים היו מתגלים לו)".

כבודי מבני ובזיוני מבתי – שבלק שהוא צור, כבודו הגיע מבנו, שממנו יצאה רות וכל מלכות בית דוד ועוד יצא מלך המשיח, ואילו מכזבי בתו, בזיונו, שהפקירה לזונות.

שבלק הוא צור, כדאיתא בבמד"ר כ"א ג', תרגום יונתן במדבר כ"ה ט"ו ובמדרש אגדה שם ב'.

שרות יצאה מבנו של בלק, כדאיתא בסוטה מ"ז א', "והאמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות, ואע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, זכה ויצתה ממנו רות, שיצא ממנו שלמה... ואמר רבי יוסי בן חוני, בת רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה" (ועיין בגליון שבועות תש"ע, במאמר אודות ימי חייה של רות, שהארכנו בענין זה).

ומרות יצא כל מלכות בית דוד ועוד יצא מלך המשיח, כמפורש בסוף מגילת רות (ד' י"ג – י"ז), "וַיִּקַּח בֹּעַז אֶת רוּת וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן ה' לָהּ הֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן... וַתִּקְרָאנָה לוֹ הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֻלַּד בֵּן לְנָעֳמִי וַתִּקְרֶאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אֲבִי יִשַׁי אֲבִי דָוִד".

וכזבי היתה בתו, כמפורש בקרא (במדבר כ"ה ט"ו), "...כָּזְבִּי בַת צוּר רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית אָב בְּמִדְיָן הוּא".

ובזיונותיו של בלק הוא מכזבי בתו, שהפקירה עצמה לזונות, כמפורש בקרא שם. וע"ע בסנהדרין פ"ב ב', שכזבה באביה, ולא הפקירה עצמה למשה, כפי שאמר לה אביה, שאל תשמעי אלא לגדול שבהם, אלא הפקירה עצמה לזמרי, שהיה נשיא שבטו.

ואף לשון בזיון להדיא, מצאנו בחז"ל אודות כך, וכגון בתנחומא פינחס ב', "ושם האשה המוכה וגו'. להודיעך שנאתן של מדינים עד היכן היתה, שבת מלך הפקירו לקלון... צור גדול שבכלם והיה מלך, והפקיר בתו, מי לא היה מפקיר. *ולפי שבזה את עצמו* והפקיר בתו בקלון גרעו הכתוב וכתבו שלישי...". ותוש"ח להרב י. י. אלדד שליט"א שציין לנו לזה.

ובצערי בשר עצמי אכלתי – שלאחר ובלעם מלבד מה שלא קילל את ישראל, אלא עוד ברכם, הצטער בלק צער רב עד שאכל בשר עצמו.

שלאחר שבלק ראה שבלעם לא קלל את ישראל, הוא הצטער צער רב, כמפורש בפסוק (במדבר כ"ד י'), "וַיִּחַר אַף בָּלָק אֶל בִּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל בִּלְעָם קֹבֵ אֹיְבַי קְרָאתִיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בְרֶךְ זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים".

וספיקת כפיו זו של בלק, היתה מחמת צערו הרב, כדאיתא בירושלמי ביצה (פ"ה ה"ב, כ' ב'), "ואין מספקין. סיפוק שהוא מחמתו[26] (סיפוק שהוא בא מחמת כעס ורוגז – קרבן העדה), כמה דאת אמר, ויחר אף בלק אל בלעם ויספק את כפיו", ומבואר בדברי הירושלמי הללו, שספיקת כפיו של בלק היתה מתוך צער כעסו ורוגזו הרב.

ובצערו זה של בלק אכל את בשר עצמו, כדאיתא במדרש הגדול (שם, עמ' תכ"ט), "ויחר אף בלק אל בלעם ויספק את כפיו. התחיל מתחרט ואוכל בשר[ו[27] בשניו, וסופק על מתניו, על שנתגרה בישראל ולא עלת בידו".

ובעצם הדבר מדוע הצטער בלק דוקא בשעה זו, ביאר רבינו עובדיה ספורנו בפירושו עה"ת (שם), "ויספוק את כפיו. שנתיאש מהשיג עוד חפצו, מאחר שקלל את המקללים", שעצם זה שבלעם קלל את מקללי עם ישראל, בהכרח שכבר אינו יכול לקללם עוד, שהרי הקללה תשוב על ראשו, לכך נצטער עד כדי כך.

ועל ידי שבלק ספק את כפיו, כותב האוה"ח הקדוש (שם), "...חרה אפו ושכך רוגזו בספיקת כפיו".

על גדולתי נאמרה נבואה – שנאמרה נבואה בידי בלעם על בלק שיעלה לגדולה.

שנאמרה נבואה בידי בלעם על בלק שיעלה לגדולה, כדאיתא בבמד"ר כ' ז', ותנחומא ד', "ארץ בני עמו. שמשם היה בלק, והוא אמר, שסופך למלך" (לשון התנחומא). וכפרש"י במדבר כ"ב ה', "ארץ בני עמו. של בלק, משם היה, וזה היה מתנבא ואומר לו[28], עתיד אתה למלוך".

ויעויין ברמב"ן שם, שלאחר והביא דרשה זו של חז"ל, ביאר את הפסוק לפי פשוטו, "ופשוטו, ארץ בני עמו של בלעם, כי שם נולד ושם יחוסו. והטעם להזכיר כן, מפני שהיה קוסם מן הארץ שכל עמה קוסמים, כענין שכתוב (ישעיהו ב' ו'), כִּי מָלְאוּ מִקֶּדֶם וְעֹנְנִים כַּפְּלִשְׁתִּים".

אליה הגעתי כצורך השעה – שהגעתו לגדולה של בלק, להיות מלך מואב, היה כצורך השעה, לאחר שסיחון נהרג במלחמה.

שבלק עלה לגדולתו, מפני צורך השעה, כדאיתא בבמד"ר כ' ד', וכעי"ז בתנחומא בלק ד', הובא בילקוט בלק תשס"ה (ד"ה וירא בלק), "בלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא. והלא מתחילה נסיך היה, שנאמר (במדבר ל"א ח'[29]), אֶת אֱוִי וְאֶת רֶקֶם, אלא משנהרג סיחון, המליכוהו תחתיו בעת ההיא, שגרמה לו שעה", וכפרש"י במדבר כ"ב ד', "בעת ההוא. לא היה ראוי למלכות, מנסיכי מדין [סיחון] היה, וכיון שמת סיחון, מינוהו עליהם לצורך שעה".

13 העירונו למש"כ בשפתי חיים ח"א (קונט' דרך של עליה, פ"ב אות ג'), דברים מעוררים בנידה"ד, ואלו דבריו: "המהר"ל מסביר, שהצנעת המעשים מוכיחה, שעבודת ה' של הצנוע היא פנימית, ונעשית על צד הרוחניות... כל התבלטות נגרמת על ידי נטיה לחיצוניות, כגון: בשעת לויה של אדם גדול, בנשיאת הארון יש דחיפות נוראות, הדבר נובע מחיצוניות, שאדם חושב שדוקא הוא צריך לשאת את הארון, אך לפי פנימיות הדברים, מאי נפק"מ אם אחר ישא. הצנועים מושכים ידיהם [ויעויין במסכת] סוכה (מ"ט ב'), "ומה דברים – הכנסת כלה ולוית המת – שדרכן לעשות בפרהסיא, אמרה תורה, הצנע לכת וכו' (עיי"ש בפרש"י), - אף דברים שנעשים בפומבי ובציבור צריכים הצנעה".

14 הגר"ח סופר שליט"א, בריש קונטרס 'עטרת יעקב וישראל' שהו"ל תיכף אחר הסתלקות מרן הקה"י זצ"ל, ציטט ממכתבו זה, וכתב על סיום דבריו, דכוונתו עפמ"ש רש"י בסנהדרין נ"א ב' ד"ה הכי, ע"ש.

ועיין במאמר 'תחיית המתים' להרמב"ם, ונעתק ב'מקורות וציונים' שבגליון הרמב"ם (מהדו' ר"ש פרנקל) פ"א ממלכים ה"ג.

15 ובנותן ענין לצטט כאן מתו"ד הריטב"א במגילה כ"ה ב', שכותב, "...ומי שאינו חולק כבוד לחכמים,פסול יש בו...". עיי"ש בכל דבריו.

16 וזו השאלה הראשונה מתוך ה'שאלות' שבא הלה להקניט את הלל, אולי מפני שסבר שיש בשאלתו על שינוי צורתם משום גנאי לבבליים, והלל הרי מקורו מבבל (כדאי' בפסחים ס"ו א'), ויצליח יותר להקניטנו.

17 ועי' כס"מ פ"ח מכלי המקדש ה"ז.

18 ועיין ברבינו אפרים עה"ת (ויחי, מ"ז א"א, עמ' קנ"ט), שכתב, "על ראש המטה, יש תגין על שני ההי"ן שעולים י', לפי שהיו לעיקרם עשרה בנים יותר מאבותם ויצחק, שלא היו להם אלא שני בנים לכל אחד, וליעקב י"ב. ד"א, בשעה שבקש יעקב לגלות הקץ לבניו, אמר להם, האספו וראתה אם אתם רואיים שאגלה לכם את הקץ. מיד עיין בשמותם ולא מצא בהם אותיות קץ, אמר, ודאי לא אגלה להם את הקץ. אמרו לו, אבינו בדוק אם הדבר תלוי בחטא, בדק ג"כ בשמותם, בדק עוד ולא מצא בהם אותיות חט, אמר, כיון שאין בהם שום חטא, אבדוק עוד בשמותם. בדק עוד, ולא מצא ד ם ק, הרי שלשה אותיות כפולות שעולות אֶלְפַּיִם. אמר, אגלה להם את הקץ, כענין זה אמר להם, העולם הוא אלפים תורה, אלפים ימות המשיח, אם לא יגדילו עונות, אם ישמרו ה' חומשי תורה שנתנו שני פעמים ה' ה', כלומר, עשרת הדברות כנגד ה' הרי ה"ה, לכך על כל ה', ד' תגין, ד' פעמים ה', הרי עשרים, אם ישמרו עצמם בה' מדות שמנו חכמים בתלמידים".

19 ועי' במחצה"ש (סי' ו' סק"ז), מה שהביא כענין זה מתשובת בית יעקב סי' קכ"ז, בשם האר"י ז"ל. אלא שכתב כן לענין מעלת תפילה בציבור, שמעלה זו נמשכת גם לאחר שסיימו הציבור, אבל לא לענין עצם זמן תפילה.

20 וע"ע באשל אברהם (בוטשאטש), סי' רל"ג. ועי' גם בשו"ת ארץ צבי (להג"ר אריה צבי פרומר הי"ד, סוף סי' קכ"א ד"ה ואמנם שיש), שהביא כענין זה בשם הגה"ק מפסישחה זצ"ל, אלא שסיים, "...למה לנו להכניס עצמינו בפירצה דחוקה כזה, הלא טוב יותר לקיים המצוה בזמנה".

21 ועי' בספר יד מלאכי (כללי התוספות והרא"ש, אות כ"ד), מה שהביא בענין ב' תרוצים בתוספות, הי מנייהו עיקר, ואכמ"ל.

22 ועי' עוד בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' מ"ח, מה שהאריך בכל הנ"ל.

23 בשלשה מקומות בהם הוא נזכר בתורה (במדבר כ"ב ב', ד' וט"ז), נכתב 'צפור' בכתיב מלא, וכן בשני פעמים בנביאים (יהושע כ"ד ט' ושפטים י"א כ"ה), אלא שבשני פעמים נוספות הוא מוזכר בתורה בכתיב חסר (במדבר כ"ב י' וכ"ג י"ח), ולא דבר ריק הוא.

והרב אהרן דיין שליט"א ציין לנו לדברי הרוקח (שם עמ' פ"ט), הכותב, "בן צפר. הוא חסר, כנגד קבה, לפרש שמם וקללם...".

וכן ציין לנו לדברי הטעמא דקרא (עמ' קל"ח), שהקשה כדברינו, "בכל הפרשה כתיב 'צפור' מלא [וכן בשאר מקומות בתנ"ך], חוץ מכאן ובפ' האזינה עדי בנו צפר, כתיב חסר, וצריך טעם".

ותירץ, ע"פ דברי הזוה"ק, הובא לעיל, שבלק היה מכשף עם צפור, והיה ראש המכשפים, ורמזה זאת התורה בשמו, הגם שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, ואף אביו נקרא בשם צפור. והנה בכל הפרשה מוזכר בשם אביו, אבל בפסוק 'ויאמר בלעם אל האלהים בלק בן צפר...', שבלעם רצה להתשבח בו לפני ה', וכפרש"י ע"פ המדרש, כאן היתה כוונת בלעם על הכשפים שעושה עם הצפור, שאפילו ראש המכשפים צריך את בלעם, לכך כתוב 'צפר' חסר [דברוב המקומות בתורה כשהכוונה על צפור ממש, כתוב חסר], וכן בפסוק 'האזינה עדי בנו צפר', הרי רצה להוכיח לבלק את גדולתו אף ביחס אליו, שלמרות שהינו ראש המכשפים, בכל זאת הוא לא יכול לקללם בעצמו ונזקק לבלעם, ושם הכוונה על הצפור של הכישוף, לכך נכתב חסר.

ויעויין בחזקוני (כ"ג י"ח) הכותב, "וי"ו יתרה", אלא שבדפוסים רבים של החזקוני, לא העתיקו דבריו הללו.

24 ולשון זה של 'מנה בן פרס', הוא ע"פ תענית כ"א ב', "אמר ליה, מוטב יבא מנה בן פרס אצל מנה בן מנה, ולא יבא מנה בן מנה אצל מנה בן פרס", ופרש"י שם, "פרס. חצי מנה, ולשון פרוסה.". וע"ע בתוס' שם שכתבו, "יבא מנה בן פרס. כלומר מוטב שיבא גדול בן הדיוט, דפרס לא הוה אלא חצי מנה, ואל יבא מנה בן מנה, דהיינו רב חסדא, דהיה מנה, כלומר שהיה חשוב, ופרס היינו יצחק אבוה דרב נחמן, דלא מיקרי רב יצחק".

25 ובעיקר הדבר מדוע רמזה זאת התורה דוקא במקרא זה, שהיה בסופו, כתב בתורת חיים שם, "נראה דלהכי לא כתיב בנו בעור, אלא בשיעה שנתנבא, דכתיב וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו בעור וגו', תרתי זימני, דבשעה שנתנבא, נעשה אביו כבנו, אבל קודם שנתנבא, כתיב וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור. דאז אביו לא בנו הוה, וכן במיכה כתיב (ו' ה'), וּמֵה עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר, דכל היכא שמזכירו בלא נבואה כתיב בן בעור".

26 וע"ע תורה תמימה במדבר כ"ד אות י"ט.

27 ומה שתקנו בהוספת ו'ו, שבמקום 'ואוכל בשר בשניו', נאמר 'ואוכל בשרו בשניו', כן הוא משמעות לשון המדרש, שבא לומר עד כמה בלק נצטער, ועשה פעולות של צער, כמו ספיקת הכפיים, ויחד עם זאת אכל בשר עצמו.

אך אם נלמד בלא הוספת ה'ו', לא מובן כלל מה המדרש כותב שבלק 'אכל בשר בשניו', מה זה שייך לעניניו, אלא צ"ל שאכל בשר עצמו בשניו, וזה החידוש, שהקב"ה העניש שיהיה לו צער רב עד כדי שיאכל בשרו בשניו.

28 ויעויין באור החיים שם (כ"ב ו'), שביאר ע"פ דברי חז"ל אלו את דברי הפסוק (שם), "...כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֵר יוֹאָר", שעל ידי שנבואתו וברכתו של בלעם לבלק שיעלה לגדולה, ידע שכל אשר יברך מבורך.

והקשה על כך, שמובן הדבר שקללותיו של בלעם התקיימו, שהרי "יודע רגע באפו, כמאמרם ז"ל (ברכות ז' א'), והיה מקלל ברגע הזעם, אבל הברכה אין מציאות שתתקיים מפיו.

ותירץ, "ונראה, כי לעולם ברכת בלעם כברכת חמור, אלא שהרשע היה מערים, כשהיה רואה באצטגנינות שפלוני יעלה לגדולה וכדומה, היה עושה שמברכו, וכשבא הדבר ומתברך, חושב שברכתו של בלעם גרמה, ולא כן הוא, אלא מזלו גרם, וכמו כן עשה לבלק, שראה בכוכבו שעתיד למלוך במואב, וברכו בדבר עצמו, לרמותו כי הוא הסובב". ותוש"ח להרב שמעון יעקב קורץ שליט"א שציין לנו לדבריו אלו.

אכן לפי דברי האוה"ח, לא מדובר כלל בנבואה, אלא בראיה בכוכבים, אלא שברש"י להדיא שהיה מתנבא, ואם כי בדברי המדרש ניתן ללמוד כאוה"ח, מ"מ נראה דחוק ללמוד ברש"י, שבלעם רימה את בלק שיודע כן מכח נבואותיו.

29 עיין בחידושי הרש"ש עה"מ שם, אות ו', שהעיר, שהמציינים למבדר טעו, שבפסוק שם נזכר צור שהוא בלק, כאחד ממלכי מדין, "וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל חֲלָלֵיהֶם אֶת אֱוִי וְאֶת רֶקֶם וְאֶת צוּר וְאֶת חוּר וְאֶת רֶבַע חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הָרְגוּ בַחֶרֶב", אלא שיש לציין ליהושע י"ג כ"א, שבפסוק זה נזכר צור כאחד ממלכי מדין, "...אֶת אֱוִי וְאֶת רֶקֶם וְאֶת צוּר וְאֶת חוּר וְאֶת רֶבַע נְסִיכֵי סִיחוֹן יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ".

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ל"מוד הפרשה עם פרש".

לא תמיד במהלך מרדף החיים, אדם יכול להבחין ולהרגיש אילו קניני נצח משובחים ומיוחדים רכש וקנה לעצמו במשך השנים, שנהיו חלק בלתי נפרד ממנו. וכן לאידך גיסא, מה הם ההנהגות הרעות אותן סיגל והרגיל את עצמו בהם, עד אשר כבר נהיו עבורו כטבע שני.

כשהשנים עוברות והאדם מתבגר וכבר מתחיל להזקין, באותה העת עולה ומתגלה כל מה שהוסתר במשך הנעורים, מה שבצעירותו לא תמיד יכלו לראות, כעת כבר כולם מרגישים ורואים. אותו אחד שלא השכיל להתגבר על יצרו במשך ימי חייו הצעירים בכבישת כעסו, לא למד להיות נינוח ורגוע, מידת הכעס נשארה טבועה עמוק בליבו, וכשרק יעשה דבר מה נגד רצונו, אין לו את הכח להסתיר את כעסו, ולעין כל הוא מתגלה בקלונו, עד שאי יש שינכוהו כ'זקן כעסן'. ואם גם אם מידת רגנותו, לראות בכל דבר ומעשה היאך הוא לרעתו ונגדו, הוא לא שינה, אזי, פעמים רבות, בימי זקנותו, בעת שהוא צריך את עזרתם של האחרים, קשה להתקרב לד' אמותיו, ופשוט הוא שממעיטים בקרו ויש לו את כל הסיבות לכעוס ולרגון על כל העולם ובמיוחד על קרוביו וידידיו שהשאירו אותו לאנחות.

אותם אלו שבימי צעירותם לא תמיד הקפידו על תפילה במנין, כשהם רק מתחילים להזקין, כשהרגל כואבת מעט או כל איבר אחר, כבר יש להם 'חופשה' מתחפילות לתקופה ארוכה, שלפעמים מסתיימת רק כשהם כבר יושבים בתוך 'כסא גלגלים' מובלים על ידי עובד זר, שמתוך חוסר תעסוקה אחרת מובאים לבית הכנסת, וברוח קצרה ומתמיכים לסיום התפילה, שיוכלו להתפנות לשאר עסקיהם, שהם ספירת אוטובוסים או כל עיסוק 'מאתגר' אחר.

לא ניתן כלל לנאות להשוות אותם אלו אותם זקנים שכל ימיהם עסקו בתורה ומעלה, שלמדו ולימדו, שאם זכו, ומשיכים בדרכם גם בימי הגבורות ואף עשרות שנים לאחר מכן, ורבים באים לשאול מהם בתורה בעצה ובתושיה, ומנחילים את תורתם לדורות הבאים, ואף אם חלילה נגזר עליהם ודינם כ'שברי לוחות', עדיין תורתן מכרזת עליהם, וכולם מכבדים אותם בכבוד גדול.

אך גם אם אותם זקנים וקשישים שלא זכו שרוב ימיהם יעברו עליהם בבית המדרש, אך הקפידו ושמרו מכל משמר לקבוע עיתים לתורה, להתפלל כוותיקין או בכל מנין אחר קבוע, להגיע לפני התפילה ולהתפלל רק מתוך סידור, עבדו ושיפרו את מידותיהם לטובה ולברכה, כאשר באים הימים הקשים יותר, מתגלים כל המעלות והמידות טובות שקנו ורכשו והטביעו כטבע בליבם ובמעשים. גם אם הם חלילה שוכבים בבית החולים לאחר ניתוח, בשעה הקבועה הם מתעוררים ואינם יכולים להמשיך לישון, עד אשר יתפללו. אם חלילה היו מרותקים למיטתם תקופה, השמחה והששון הגדולים עבורם, הם שיוכלו לבוא לבית הכנסת לתפילה או לשיעור. ואם חלילה אף ניטל מהם מאור עיניהם, והם מרותקים לבימם, הנחת האמיתי שילדיהם ונכדיהם ושאר יוצאי חלציהם יוכלו לעשות עמהם, הוא בהקראת הסדרה בשבת קודש, וכל לימוד באותם ספרים בהם היה רגילים. ואין צריך לומר שעצם הנהגתם בנועם ובנחת עם הכל, רק מרבה את המבקרים הרבים הנהנים מקבלת פניהם הנעימים ומדברותם שמתעניינים בהם, היוצאים מכל הלב.

בתקופות אלו של זקנה ושיבה, פעמים רבות כבר קשה יותר לשנות ולשרש הרגל שאינו טוב, וכל מדה מגונה. ומאיך, מידותיו ומעלותיו הטובות כבר נשתרשו ונקבעו בליבו, כפי שכבר אמר רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן (יומא ל"ח ב), "כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא, שוב אינו חוטא, שנאמר רגלי חסידיו ישמר".

אם אדם מגיע חלילה למצב של חוסר בהירות שכלית, ממחלת ה'אלצהיימר', או מכל מחלה אחרת, פעמים רבות בתקופות קשות אלו מתגלה הזוהר והפאר שאותו אחד הצליח לנכס לעצמו ולקובעו במסמרות בתוך ליבו. אותה קשישה שבכל יום בשעות המאוחרות של הצהרים חרדה וחוששת מההכנות לשבת שלא הסתיימו, ובשעה לאחר מכן מכינה את עצמה לשבת קודש, בהדלקת 'נרות שבת', אות ומופת הוא, שכל מעיינה ומחשבותיה במשך כל ימי חייה היו אודות השבת וקבלתה מבעוד מועד. אותו קשיש, שאף ביושבו ב'מושב זקנים', מבקש הוא בכל עת שיביאוהו לבית הכנסת להתפלל, ומיד עם סיום תפילה אחת מתחיל את השניה ואת השלישית והרביעית אחריה, אות ומופת הוא שהתפילות הם חלק בלתי נפרד ממנו, הם משוש חייו ומהם תקותו. גם אלו שזוכים לקבל כל אלה בסבר פנים יפות ומאירות, ושואלים ומנסים לעזרו ולסייעו, למרות שכמעט אינם יכולים לעשות דבר עקב מחלתם ומצבם, זהו תמרור וסימן שכל ימי חייהם היו בבחינה אחת, שתפקידם הוא לעזור ולסייע לאחרים בכל אשר יכולים, מלבד הארת פניהם בחן ובחסד לכל.

כשמנסים להביט קמעא בר' עקיבא אופאלאנאדערעטראכטער*, ניתן להבחין עד מהרה שלמרות מצבו הבריאותי שאינו משופר בלשון המעטה, בכל זאת, פניו הקורנים והמאירים מופנים לכל אחד עם כמה מילות נעימות ונסיון לעזור ולסייע. עובדי המושב זקנים בה הוא מתגורר יודעים, שהוא הראשון שצריכים לטפל בו בבוקר השכם, להביאו אל בית הכנסת ולהושיבו על יד הסידור והמסיניות ושאר ספרי תלמודי, שיוכל להיות מראשוני 'עשרה ראשונים' המשתתפים בשיעור שקודם התפילה, ואף בתפילה עצמה, ומציתו, אינו צריך אפילו לחזור לחדרו לארוחות, אלא כל משוש ליבו וחייו בבית המדרש, כאשר אינו מפסיד או מוותר על אף אחד מהשיעורים הרבים הנאמרים בבית הכנסת המקומי.

בקשה אחת הוא מבקש עבורו מעובדי ה'מושב זקנים', שיניחו בעלגתו את תיקו השחור הגדול והכבד, שיהא עמו בכל עת וזמן. מהחשיבות הרבה שיש לו' עקיבא לתיקו האישי, ניתן להבין שמותבאים בו כסף וזהב, ומחמת כן אף כמה פעמים ניסו לגנובו ממנו, ובחסד ה' תמיד חזר התיק לבעליו בשלמותו או כמעט בשלמותו, כאשר אם המליונים הרבים שטמונים בו, אחד לא יכל לגנוב או לשדוד.

את מה שכל המבוגרים יודעים אודות התיק האגדי, הצעירים אינם יודעים. לשאלת נכדיו מה יש לו בתיק, הוא משיב תמיד, 'שהתיק מכיל את כל מה שצריך', והדברים נשארים כמעט כסוד כמוס שלא ניתן לדעתו.

ביום מן הימים, כשזכה ר' עקיבא לעוד אחד מנישואי נכדיו או ניניו, גם כשבאו לקחתו מה'מושב זקנים' לחתונה, הוא לא ויתר על התיק, וביקש מנכדיו שלמרות כובדו הרב, יקחוהו עמהם. הנכדים שלא ידעו מה סבם סוחב בתיקו האישי, נתפתו להציע בו, אך הוא לא הסכים שלא ידעו את תוכנו. הנכדים הבינו שלא ניתן לגנוב מתיקו האישי, ונתפתו לשאול מה הוא מכיל בתוכו, ומה הוא מסתיר בו, אך הוא לא הגיב לדברי נכדיו, ולא נתנו לסקרנות לעשות מעשה אשר לא יעשה.

במהלך הנסיעה הרהיב עוז אחד הנכדים ושאל, סבא, ממתי יש לך את התיק הלזה. כשראה שהסב חושב ומהרהר, שאל נכד נוסף בעיר שאלה שאינה במקומה, הוא הסבא רוצה שאף לאחר אריכות ימיו ושנותיו יקבדו את התיק עמו בקבר. לשמע השאלה השניה הגיב הסב מהרה, שאמנם לא הדרך לשאול שאלות כגון אלו, ובודאי שלא חשבת רגע לפני ששאלת, אבל כיון ששאלת, אשיב לך, שחלילה לי שתיק זה יקבר עמי יחד, אלא הבן אז החתן אז ואפילו נכד, מי שיקבל על עצמו לקחת תיק זה עם כל שללו לכל מקום, הוא ירשנו לו ולבניו אחריו.

דבריו של הסב אודות חפצו במי שירצה לקבל על עצמו 'קבלה' זו, שיקח עמו את התיק לכל מקום, עוררה אצל הנכדים דריכות רבה לדעת את 'סיפור התיק', ממתי החל ומה יש בו, ומדוע כל כך חשוב לסבא שיחי' שיהיה מי שיקבל על עצמו ליקח את התיק לכל מקום לאחר אריכות ימיו ושנותיו.

כדרכו של הסבא מימים ימימה להגיע למקומות ואירועים בזמן שנקבע, גם הפעם הוא המתין באולם לתחילת החופה, כאשר כל אותה העת התאספו סביבו נכדים רבים, אשר חפצו לידע סוף סוף את ה'סוד' שיש בתיק ובתכולתו.

כשהרגיש הסב בנכדיו האהובים העומדים סביבו ומבקשים לשאלו דבר מה, פנה אל הנכדים במאור פניו, ושאלם, אם הם מבקשים דבר מה, או שהוא יכול לעזור ולסייע באיזה שהוא דבר. מיד עם נתינת הרשות מהסב, פתח ושאל צבי אלעספרעגטער*, הנכד השובב שצריך הכל לדעת ולשאול, סבא, ממתי יש לך את התיק ה'סודי' הזה.

כשבת צחוק על שפתיו השיב הסב, שמלבד מה שתיק זה אינו סודי כלל וכלל, יש לו את התיק הלזה כבר למעלה מעשרים שנה. אבל, הוסיף הסב ואמר, לפני עשרים שנה התלפתי את התיק שקדם לו, שהחזיק מעמד למעלה משלושים שנה, שהוא החליף את התיק שקדם לו ביותר מעשר שנים, וסיבת החלפתו של הראשון לא היתה מחמת שבלה, אלא מסיבה שכבר לא היה בו מקום.

סבא, הגיב אחד הנכדים הנוספים, חבל שלא שמרת את התיק הראשון, שלפי השנים שעברו וחלפו, הוא עוד היה מזמן השלטון העותומני, פריט ממש הסטורי, ואם התיק היה שמור בידך, בודאי שבמכירתו היית יכול להתעשר!

'**הייתי** יכול להתעשר', אני עשיר! חשיב הסב. אם זכיתי לבנים ובנות, חתנים וכלות, נכדים ונכדות, כולם שומרי תורה ומצוות, וכי יש עשירות גדולה מזו, וכי יש רכוש טוב ומשובח מזה. אלא שגם קצת התבלבלת במספר השנים, שלפני קרוב לשבעים שנה, השלטון העותומני כבר מזמן נפל, ובארץ הקודש שלטו הבריטים. אבל אוסיף ואומר לכם נכדי אהובי, שתיק זה עצמו יש לו ביעני ערך בלתי ניתן לתאור במילים, אוצר כל כלי חמדה.

כעת כבר כולם היו מתוחים לידע, מה מביא את הסב לסחוב עמו תיק זה כשבעים שנה, לכל מקום בו הוא הלך, לבית הכנסת או למכולת, לשמחה או לאבל חלילה, מה יכולה להיות אותה סיבה מסתורית, ומה מסתתר לו בתוככי התיק השחור הלזה. הסבא ביקש מאחד הנכדים לברר עבורו אם ישנם עדיין כמה דקות פנויות עד שיתחילו את החופה, בהם הוא יוכל לספר את סיפורו של התיק הסודי, מהיכן התחיל ומה יש בו. כשחזר הנכד ואמר שמתכננים להתחיל את החופה בעוד חמש דקות, אמר הסב, אם כן, יש לנו לכל הפחות עשר דקות של סיפור.

פתח הסבא בסיפורו, היה זה בעת נישואי עם סבתא שתחי', לפני כשבעים שנה. הגענו שנינו, כל אחד מקצה אחר של העולם, ונפגשנו באנגליה. באותם ימים לא היפשו אחר התאמה מרובה בין בני הזוג, מספיק שהיתה אפשרות תקשורת מינימלית ביניהם, זו כבר היתה סיבה להנשא. אני באתי מגרמניה וסבתא באה מהולנד, כך שבקושי יודענו כמה משפטים משותפים באנגלית, אבל לשנינו היתה שאיפה אחת ברורה, להקים בית נאמן לה' ותורתו, לגדל דורות ישרים מבורכים, שימשיכו את התורה וימסרוה לדורות הבאים.

הגיע יום החתונה, באנו שנינו מרוגשים מהיום הגדול שלנו, כאשר כל אחד זוכר את המשפחות שאיבד במהלכה של המלחמה הנוראה שעדיין המשיכה בימים אלו, וחושש לגורלה של שאר משפחתו שעדיין לא ידוע. נעמדנו מתחת לחופה, כאשר כמה עשרות מידידינו ומכרינו באו להשתתף עמנו בשמחתינו, והחלו לשיר את הניגון המרגש של החופה. כשסיימו לעשות את ההקפות והחזקתי בידי את הטבעת בכדי לקדש את סבתא, לפתע פלחה את הדממה יללת אזעקת מלחמה. תוך שניות ספורות נמלטנו כולנו לכיון המקלטים, כל אחד למקלט אחר, ולאחר כמה שעות, כשנשמעה זעקת האדרעה, התגלה מול עיינינו הזוועה הנוראה, היאך כל הבנין בו היתה צריכה להתקיים החתונה, נפגע מהפצצת מטוסי האויב הגרמני.

הרב המסדר קידושין כזה לטוב, טרח ואסף מחדש את הציבור, ועמד לערוך את החופה על יד הריסות הבנין. אלא שכעת לא נמצאה הכתובה. במהלך הבריחה המבוהלת נעלמה הכתובה, וכעת לא היה שייך למוצאה או להשיג אחרת. הרב המסדר קידושין לא אמר נואש, אלא השיג מאחד השכנים דף יפה, התיישב על אחד מהאבנים והראה לנו את כוחו הגדול, שהחל לכתוב בכתב ידו כתובה חדשה מתוך זכרונו, מה שהתברר לאחר מכן, שהכתובה היתה מדויקת להפליא, ללא שום טעות, כאשר בכדי ליישב את ליבה של סבתא, שהיתה הכלה, הוא אף טרח לעטר את הכתובה בעיטורים נחמדים.

כל אותה עת שהחופה התעכבה ועמדנו כולנו חשופים ברחוב להפצצות חוזרות ונשנות של האויב שיכולים חלילה לבוא, חשבתי בליבי, אולו היתה לי כתובה חלופית בכיסי, ניתן היה למנוע את אותה המתנה ממושכת ומסוכנת. וברגע של מחשבה טהורה, קיבלתי על עצמי שמיד בסיום ה'שבע ברכות' שלנו, אצטייד בשטר כתובה, שיהיה בכיסי לעת מצוא.

בסייעתא דשמיא זכינו, שלמרות שהחתונה היתה למרגלות בנין רעוע ושבור, הבנין שנבנה באותו לילה היה בנוי ואיתן, שעד היום עומד ומתנוסס, וחתונה זו שאנו נמצאים בה הערב, היא אחת מעשרות הפירות שגדלו וצמחו מאותה חתונה בלא אולם וצַלַם ובלא כל סממן חיצוני גשמי אחר.

כמובן, המשיך הסבא בסיפורו, מיד למחרת ה'שבע ברכות' רכשתי לעצמי שני שטרות כתובה, אחד מכל נוסח הנהוג בציבור, ומאז ועד היום הלכתי עמהם למאות חתונות, כאשר כמה וכמה פעמים הצלחתי לגמול חסד אמיתי עם חתנים וכלות, שמסיבות שונות לא היה להם שטר כתובה, או שנאבד או שאירע בכתיבתו טעות, ואם היו צריכים להשיג כתובה נוספת, היה יכול להיות להם מכך עוגמת נפש מרובה, מלבד הזמן הרב שהיה מתבזבז לריק מתוך מתח רב.

אחרי שטרות הכתובה באו מקומם של שטרות התנאים, במיוחד שתנאים נעשים בלי התארגנות רבה וארוכה, ולא תמיד החליטו ודברו בבירור על מי מה'צדדים' להביא עמו 'שטר תנאים'. מה גם שעוד יותר רבים אינם זוכרים שבתנאים, בשונה מכתובה, צריך שני שטרות, אחד לחתן ואחד לכלה, כך שיצא לי במשך השבעים שנה האחרונות לעזור ולסייע בקרוב למאה פעמים למשפחות שהיו במצוקה באמצע השמחה שלהם.

האמת היא, שעצם מקום מגורינו בסמוך לאולמות המרכזיים בעיר, גם היא הוסיפה לזכויותינו. כמה פעמים דפקו נמרצות על דלת ביתנו קרובי החתן והכלה, כשהם שואלים מתוך לחץ, אם יזדוע לנו היכן ניתן להשיג שטר כתובה חדש. ובסייעתא דשמיא תמיד יכלנו למלא את בקשתם בשמחה ובטוב לבב, כאשר תמיד אנו משתדלים להזכיר לעצמינו לבנינו ולנכדינו, שהייעוד של האדם בעולם, הוא לעשות רצונו, וחלק מרצונו ית'ש, הוא לגמול חסד ולעזור ולסייע לכל מי שנצרך.

הנכדים עדיין לא הבינו מה הקשר בין הסיפורים ששמעו לבין התיק הסודי והמדובר, אך הסב הוצרך להפסיק בסיפורו עקב שכבר החלו לשיר את הניגון של הולכת החתן לכיסוי הכלה ולחופה.

תוך כדי שהאמהות המחותנות המאושרות הוליכו את הכלה המכוסה למקום החופה, לא הבחינו המחלכות בברזל קצר שבלט מעל גבי הקרקע, גם כשהכלה עם שמלתה הארוכה הלכה מעל אותו ברזל והשמלה נתפסה בו, המשיכו כולם בהליכתם, עד ששמעו קול קרקרקרקרקרר, ועוד לפני שהספיקו לעצור, נפער קרע גדול בשמלת הכלה היפה, באופן שכבר לא היה שייך להשתמש בשמלה. כשראתה הכלה מה שאירע, לא יכלה לעצור בעצמה, ומעיין דמעותיה החל לנבוע.

מתוך צער רב ובקושי הצליחה הכלה מקרועה לילך למקום צדדי, כאשר אחת האחיות הודיעה להורים את אשר אירע, והחתן, גם הוא בכאב לב, ירד מעל גבי בימת החופה וחזר לאולם, כאשר כעת כעס ניסו כולם את כוחם בהשגת שמלה חדשה.

אם חשבו הנכדים שכעת ימשיך הסבא בסיפורו אודות התיק, הם התבדו. כששמע הסב מה שאירע, ביקש מאחד הנכדים שיביא לו את התיק. באותה העת כל הנכדים שהיו סביבו עצרו את נשימתם, והמתינו במתח רב לראות מה יש בתוך התיק.

הסבא פתח את התיק, הוציא מאחד מתאיו גליל חוט לבן עם שלשה מחטי תפירה, יחד עם כמה חבילות של סיכות ביטחון, וביקש שיעבירו זאת מיידית ל'עזרת הנשים', אולי תמצא אשת חיל היודעת לתקן שמלה קרועה בידיה האמונות.

ממש נס גלוי, הפטירו הנשים כשראו מאן דהוא מציע להם חוטים לבנים עם מחטים וסיכות בטחון. האם אליהו הנביא התגלה כאן באולם הממוקם מחוץ לעיר, באישון לילה, והביא להם את כלי התפירה. שמועות שונות הסתובבו כל אותה שעה בעזרת הנשים על מקור החפצים שהגיעו, בשחלקם מציעים לתלות את פיסות החוט שישארו במקום בוטט, זכר לנס הגלוי שאירע בהם. תוך כדי שרוב הנשים פטפטו על שאירע, ישבו כמה נשים חרוצות והצליחו לתקן יחדיו את השמלה, לשמחתם של החתן והכלה וכל המשפחה והאורחים, עד שכשהכלה לבשה מחדש את שמלתה, היו כאלו שאמרו, שכעת היא נראית אף יפה יותר.

כעת החלו שוב ביגון על הולכת החתן לכיסוי הכלה ולחופה. כשהמחותנות עם הכלה סיימו לסובב את הכלה את שבעת הסיבובים, הרים הסבא את קולו ואמר, שמה שאירע היום הוא רמז שבפעם הקודמת עדיין לא הגיעה השעה, וכעת בסייעתא דשמיא הגיעה השעה הטובה ומוצלחת לחופה, ועל כן סיבב הקב"ה את העיכוב שהיה.

לאחר החופה, כשהובילו את החתן והכלה ל'חדר יחוד', ביקשו הנכדים מהסבא שימשיך להם את סיפורו שהחל לפני המאורע. כשראה הסב שסיפור הדברים משמח אותם, המשיך בסיפורו, כאשר הוסיף ואמר, שבחלקו זה של הסיפור, אירע אירוע דומה בחלקו למה שאירע לנו הערב, שגרר בעקבותיו שאלה קשה עד מאוד, שבחלקה פתרונה בא ידי לימוד פרש"י של פרשת פינחס.

באותם שנים ספורות לאחר נישואינו, בהם התגוררנו באנגליה, הספקתי להכיר שם כמה וכמה אנשים, חלקם היו לידידי הקרובים ביותר. כשאחד מידידי אלו מצא את זיווגו, היה זה עם בתו של אחד מעשירי הקהילה החרדית המקומית. אותו עשיר חפץ לעשות חתונה מיוחדת במינה, ולכך שכר בית מלון ואולם באחד המקומות המרוחקים באנגליה, כאשר כל האולם והכלים הגיעו במשלוח מיוחד ממקומינו, בליווי משגיח כשרות נאמן.

ויהי היום ונסענו לאותה חתונה, יחד עם רב קהלתינו ועוד כמה מקורבים, כאשר טסנו כשעה ומחצה, וּלאחר מכן נסענו כברת דרך במכונית, עד הגיענו אל שערי המלון והאולם המפואר בו מתוכננת החתונה להתקיים.

לחתונה כזו, הנמצאת במקום שממה ממש, ידעתי שעלי להביא שני כתובות נוספות, שאם יארע טעות אל כל דבר אחר, לא ניתן להשיג בכל האזור כתובה נוספת. אך על דבר אחר לגמרי לא חשבתי, והוא, שכאשר הרב ניגש לסדר קידושין וביקש את היין מהעומד על ידו, לפתע שאל הרב, האם הוא פתח את הבקבוק, או שהמלצר הערל הוא פתחו. המחזיק את היין סיפר שאכן המלצר הגוי הביא לו את בקבוק היין כשהוא פתוח, ומשום מה, באותו רגע פרחה ממנו הידיעה אודות איסור סתם יינן של גויים.

כשלכו לחפש אחר בקבוק יין נוסף, התברר שבאחת ההזדמנויות, כשהמשגיח היה עסוק בהשגחה במטבח, באו המלצרים והכינו את כל עשרות בקבוקי היין לשימוש, ביניהם בקבוקי יין יקרים ביותר, שבמחיר כל אחד מהם ניתן לשלם את כל ההוצאות של משפחה ממוצעת לשבת שלימה.

הרב פסק שכל היינות אסורים, ועלינו להתחיל לחפש אחר בקבוק החתום בחותמו של וועד הכשרות, אך זה לא היה בימי חנוכה, ואף לא זכינו לנס בו אחד יזעק שמצא בקבוק קטן המספיק לכוס של ברכה שצריך למצוות קידושין ונישואין.

באותם שעה שמח הרב שכאשר לאחרונה חזר על הלכות אירוסין ונישואין, הוא למד גם את ההלכות שאינם מצויות, כהלכה זו, האם ניתן לארס ולקדש אף בלא יין, שהרי במקום נידח זה אין אפילו שולחן ערוך בכדי לעיין בו. והרב זכר שהלכה מפורשת היא בשולחן ערוך (אבה"ע סי' ל"ד ס"ג, וסי' ס"ב ס"א), שאם אין שם יין מברכים את ברכות האירוסין והנישואין בפני עצמם, בלא יין, אבל בכל זאת, החתן והכלה ביקשו שלא לעשות את חופתם 'בדיעבד', ולהשתדל להשיג עבורם יין לחופה.

כספו הרב של אבי הכלה לא יכל לעזור ולסייע כעת להשיג בקבוק יין בודד, אלא רק בעוד כמה שעות, ולדעת הרב לא היה ראוי לדחות את החופה זמן כה רב בשביל זה, מה גם שהרב היה צריך לחזור בטיסה החוזרת בעוד שעתיים, כדי שלא יפסיד את שיעורו הקבוע. באותה העת חשבתי בליבי, חבל שאין לי באמתחתי בקבוק יין לעת מצוא שכזו, ועל כן קיבלתי על עצמי שמיד עם שובי ארכוש לעצמי תיק קטן לשמחות, בו אחזיק תמיד בקבוק קטן של יין, גביע וכוס לשבירה, עם נוסח כתובה ונוסח תנאים ונוסח ברכות החופה.

לפתע האיר ה' את עיני ברעיון עצום. ניגשתי אל ה'בר' של החתונה, בו היה מוצבים ומעוצבים פירות מפירות שונים, וחיפשתי ביניהם עד שמצאתי את אשר חיפשתי, לקחתי שלושה אשכולות ענבים, ריסקתי אותם וסיננתי אותם במפית של האולם, כך שתוך כחמש דקות היו לי שיעור נכבד של מיץ ענבים לברכות החופה.

כבעל נסיון החלטתי לעצמי להכין עוד קצת, שאם ישפך או ירצו גם לברך בזימון על הכוס בסוף הסעודה, יוכלו. ועל כן הכנתי כמות מכובדת של יין לברכות.

כולם ששו ושמחו עד מאוד, ובמיוחד החתן והכלה, ואכן החופה נערכה מיד והחתן והכלה זכו להקים את ביתם בלילה זה.

לאחר ברכת הזימון, כשעמדנו לצאת לדרך, העיר אחד מהחברים, שאם לא ישתו כעת את כל היין שהכנתי, הרי עוד מעט יגע בו אחד מהמלצרים, והוא יאסר, כדין יין שנגע בו גוי, ועל כן החליט הנהג של הרכב לברך 'ברכת בורא פרי הגפן' ולשתות את היין, ולאחר מכן אף זכה לברך 'ברכת על הגפן'.

בצאתינו מהאולם ובית המלון, עצר את רכבינו השומר, וביקש להזכיר שכל מי ששתה יין באירוע, יש לו להמנע מלהנהג מכונית מחשש לתאונה, ובמיוחד שהמשטרה במקום בודקת וקונסת בסכום עתק כל מי שנתפס בזה. באותו רגע נבהלנו, שאם הנהג שאכן שתה קודם היציאה, לא יוכל להנהיג את הרכב, הרי שנפסיד את המטוס שאמור להחזירינו לבתינו לשלום. אך הרב שליט"א הרגיע אותנו ואמר, שאם היינו לומדים את הפרשה עפרש"י כפי שנפסק בשו"ע אור"ח סי' רפ"ה, לא היינו חוששים היאך נגיע למטוס.

בסייעתא דשמיא הספקנו את המטוס, בו חזרנו לביתנו, ומאז התחלתי ליקח עמי לכל מקום את התיק עם כל הדברים הנצרכים. במשך השנים ניסיתי לשקוד עוד ועוד על טובתם של אחרים, לחשוב מה עוד חשוב שיהיה לי בתיק, וכל רעיון טוב שעלה בידי, הצטרף אף הוא אל תוך התיק, עד שהתיק צר מלהכיל את כל הדברים, ועל כן רכשתי לעצמי תיק גדול ורחב יותר.

גם היום, גמר הסב את סיפורו, מה שיכלתי לסייע לתפירת שמלת הכלה, היה בזכות החוטים והמחטים שיש לי באמתחתי. כבר הייתי בבר מצוה בה התפרקו לחתן הבר מצוה המשקפיים והיו לי ברגים זעירים עם מברג קטן בכדי לתקנם, גם נוכחתי בחתונה בו אחד המחותנים קרע את מכנסיו באמצע הריקודים והיה לי חוט שחור עבורו, ובחתונה אחרת החתן לא חש בטוב, והיה לי תרופות עבורו באמתחתי, וכהנה סיפורים רבים שיכולים למלאות ספר עב כרס, ועל כן, נכדי היקרים, אם מציע לכל אחד לנסות נהנהג כן, לקחת עמכם חפצים קטנים ושימושיים, שיכולים לעזור ולסייע לאחרים, ושכרכם יהא גדול משמים, גם אם לבסוף לא יזדקקו לכך כלל.

מנין בפרשתינו עפרש"י ידע הרב שאין להם לחשוש כלל מהפסד המטוס שיחזירם לביתם?

אופאלאנאדערעטראכטער – החושב על כל האחרים. אלעספרעגטער – השואל כל דבר.

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" משבוע שעבר

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י ניתן להכריע את הספק של בני הכפר, היאך יחלקו בין שלושת בעלי העדרים את ששת המקומות בהם יש צמחיה שניתן להשתמש בה למרעה, ארבעת השדות שאינם מעובדות שמחוץ לכפר, השדרה והחורשה הסמוכה, והיער הסמוך, כאשר כל אחד מהשלושה רוצה לקבל את חלקו במקומות הסמוכים בתוך הכפר, בעל עדר הכבשים, עדר העדים ועדר הפרות. ניתן להכריע מפרש"י בפרשתינו שבעל עדר הפרות יקבל את חלקו בשדות הרחוקות, ואילו בעלי הכבשים והעזים, יקבלו כל אחד חלק אחד קרוב ואחד רחוק, וזאת מדברי רש"י כ"ב ד', עה"פ, "וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת כָּל סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא", וביאר רש"י, "כלחוך השור. כל מה שהשור מלחך אין בו ברכה". מבואר בדברי רש"י, שאין לבעל עדר הפרות כל טענה לקבל את השטחים הקרובים שבתוך הכפר, היות ודרך השוורים והפרות לקלקל את המקום בו הם אוכלים, ומטרת המרעה בשטחים הקרובים היה, בכדי לחתוך ולקצור את השעיה שגדלה שם, אבל בשדות המרוחקות שאינם מעובדות, אין כל חסרון שהשוורים ילחכו אותם עד שלא יגדלו שוב, ולא יהיה בהם חשש שריפה.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם וטלפון **עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד** לפקס' 9741115 - 972-8 +(24 שעות) או לפקס 1-732-3634947 או למייל yaepstein@aol.com עד יום ב' בערב בלבד.

הפרסים לשבוע זה: "שערי אהרן על חומש במדבר"

עוד שלושה זוכים נוספים, כל אחד בספר **"מאה שערים"**, **הערות מעשיות על סדר השו"ע מהגר"י זילברשטיין שליט"א.**

הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": שלושה זוכים, כל אחד בספר **"אמונה ובטחון חזו"א".**

להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, יש לפנות לפקס' הנ"ל.

לתרומות, הנצחות והפצה ניתן לפנות למערכת

שפות הזוכים לשבוע שעבר:
הרבנים \ הבה"ח

בודנר מ. – בני ברק – יס של שלמה, ד"כ.
ויצמן ש. – ..... – נפש שמשון – שבת קודש.
דיין מ. – מודיעין עילית – נפש שמשון – שבת קודש.
מלול מ. – בני ברק – נפש שמשון – שבת קודש.
אנגלרד י.צ. – בני ברק – סדר היום השלם.
יונגר מ.ז. – בני ברק – סדר היום השלם.
קסטנר מ.ד. – חדרה – סדר היום השלם.

הודעה נשלחה/תשלח לזוכים. (במהלך החודש הקרוב)

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באימייל** (ללא תשלום). המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל:
yaepstein@aol.com

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל

הסיפור לא נכתב הלכה למעשה, ואין להסיק מסקנות הלכתיות או הנהגתיות מסיפור הדברים.